

N:o 3.

Ank. till Riksd. kansli den 6 april 1888, kl. 1 e. m.

*Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckta motioner om
ändring af § 14 riksdagsordningen.*

D^o grundlagstiftaren, med öfvergifvande af ståndsrepresentationen, i vår tatsförfattning upptog principen om samfälda val, sökte han uppdraga gränserna för den politiska rösträtten på sådant sätt, att ett så ringa antal som möjligt af de personer, hvilka då egde valrätt, skulle erifrån uteslutas, hvaremot någon utsträckning af rösträtten icke ågs böra ifrågakomma, helst något behof deraf då icke gifvit sig till känna. Såsom vilkor för rättigheten till deltagande i lagstiftningen bestämes en viss förmögenhetsställning, hvilken temligen nära sammanföll med den, som gifvit ledamöterna i de forna borgare- och bondestånden rätt till deltagande i riksdagsmannaval. Men om således den nu gällande riksdagsordningen med sina bestämmelser om valcensus velat förbehålla valrätten vid riksdagsmannaval åt förmögenhetsklasser, som åt minstone icke stode under dem, hvilka ingingo i de nämnda båda stånden, så har dock en relativ tillväxt af valmanscorpsen blifvit en följd deraf, att, med penningvärdets fortgående fall och arbetslöernas ständande, de nuvarande bestämmelserna om minimum af taxeringsvärde och årsinkomst i verkligheten blifvit nedsatta. I sådant afseende lemna den officiella valstatistiken den upplysning, att, då de valberättigades antal år 1872 utgjorde 5,6 procent af hela rikets folkmängd, denna siffra undergått en jemn höjning samt år 1884 utvisade 6,3 procent af det årets folkmängd. För näst derpå följande år föreligger visserligen i statistiska centralbyråns underdåniga redogörelse angående

valrätt till Riksdagens Andra Kammare år 1885 den uppgiften, att hela antalet af de personer, hvilka då egde rösträtt vid val till Riksdagens Andra Kammare, utgjorde 6,63 procent i förhållande till hela folkmängden, om nemligen bland de röstegande jemväl medräknas de, som icke betalt sina kommunalutskylder, eljest 6,07 procent. Men då, enligt meddelande från statistiska centralbyrån, dessa senare siffror framgått ur ett mera sofradt material, nemligen namnuppgifter från kommunerna, äro de ej fullt jemförliga med dem, som angifva procenttalen från de föregående åren, och hvilka grunda sig på summariska uppgifter från kommunerna. Angående de år 1887 förättade val till Andra Kammaren, hvilka grundats å folkmängdsuppgifter för år 1886, är valstatistik under arbete, men ännu ej fullbordad, hvadan några uppgifter om de röstberättigade vid dessa val icke kunna här meddelas.

Utöfver denna småningom skeende sänkning af det s. k. politiska strecket, hvilken efter all sannolikhet än ytterligare skall komma att liksom af sig sjelf fortgå, hafva emellertid framställts yrkanden på en ännu raskare utjemning af gränserna emellan röstberättigade och icke röstberättigade vid riksdagsmannaval genom förändringar i riksdagsordningens bestämmelser om census. Ännu innan grundlagens stadganden härom vunnit tillämpning under så lång tid, att det af deras verkningar varit möjligt att ens i någon mån bedöma, om och i hvilken grad en förändring kunde anses af behovet påkallad, blefvo framställningar gjorda, som skulle hafva föranledt rubbning af grundvalarne för den gällande representationsrätten. Redan vid 1869 års riksdag väcktes förslag om borttagande af alla censusbestämmelser i fråga om valrätt till Andra Kammaren, och vid nästan alla efterföljande riksdagar, deribland den senast förflutna, hafva förslag framlagts i ändamål att få de för denna valrätts utöfvande uppställda gränser antingen nedflyttade eller ock helt och hållet undanröjda. Bland de i sådant afseende väckta förslag har blott det vid 1880 års riksdag framlagda af konstitutionsutskottet tillstyrkts; samtliga hafva af Riksdagen förkastats.

Jemväl vid innevarande riksdag har sträfvan efter en förändring i omförmälda hänseende framträdtt i följande till utskottet öfverlemnade motioner, nemligen, inom Första Kammaren, n:o 54 af herr *S. A. Hedlund* samt, inom Andra Kammaren, n:o 6 af herr *O. Erickson* i Bjersby, n:o 99 af herr *L. P. Larsson* i Berga, n:o 118 af herr *F. G. Björck* och n:o 167 af herr *P. Andersson* i Högkil.

I dessa motioner föreslås
af herr *Hedlund*:

»att 14 § riksdagsordningen må erhålla följande lydelse:

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han är bosatt, en hvar,

hvilken eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst femhundra kronor, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde ej understigande tre tusen kronor; eller ock är uppskattad till en årlig inkomst af minst fyra hundra kronor»;

af herr *Erickson*:

»att Riksdagen måtte antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förändrade lydelse af 14 § riksdagsordningen:

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst fem hundra kronor, eller för lifstid eller för minst tre år arrenderar eller under minst tre år på arrende innehaft jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande tre tusen kronor, eller ock erlägger till staten bevillning för en till minst fem hundra kronor uppskattad årlig inkomst»;

af herr *Larsson*:

dels

»att Riksdagen ville för sin del besluta sådan ändring i 14 § riksdagsordningen, att en hvar, som till staten erlägger bevillning för en till minst 500 kronor uppskattad årlig inkomst, må ega valrätt»;

dels ock

»att Riksdagen för sin del ville besluta en förklaring af riksdagsordningen af innehåll, att så kallade lägenhetsinnehafvare på landet skola ega rösträtt»;

af herr *Björck*:

»att Riksdagen måtte antaga, att hvila till vidare grundlagsenlig behandling, följande förändrade lydelse af 14 § riksdagsordningen:

Valrätt till riksdagsman för Andra Kammaren eger hvarje infödd svensk man, som är välfräjdad och till myndiga år kommen, hvilken i rätt tid betalt sin påförda skatt till stat och kommun. Samma rätt tillkommer äfven utlänning, som till riket inflyttat och erhållit svensk medborgarerätt samt uppfyllt ofvan anförda skyldigheter»;

samt af herr *Andersson*:

»att Riksdagen för sin del måtte besluta en förändring i riksdagsordningens § 14 sålunda, att ur denna paragraf uteslutas bestämmelserna om en viss förmögenhets innehafvande eller en viss bevillningserläggande, och att alltså paragrafen må erhålla följande lydelse:

Valrätt tillkommer, inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man.»

I motionerna framställas således följande, från nu gällande be-

stämmelser angående valrätt till Riksdagens Andra Kammare afvikande förslag:

1) att den väljande vid utöfvande af sin valrätt icke måtte vara bunden af den kommun, der han är bosatt (af herr Björck);

2) att valrätten icke måtte göras beroende deraf, att den väljande är en »i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man» (af herr Hedlund);

3) att valrätt måtte tillkomma den, som innehar en sådan förmögenhetsställning, att han

antingen a) eger eller med stadgad åborätt innehar fastighet till taxeringsvärde af minst femhundra kronor (af herrar Hedlund och Erickson);

eller b) för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde ej understigande tretusen kronor (af herr Hedlund);

eller c) för lifstid eller för minst tre år arrenderar eller under minst tre år på arrende innehaft jordbruksfastighet, till taxeringsvärde ej understigande tre tusen kronor (af herr Erickson);

eller d) är s. k. lägenhetsinnehafvare på landet (af herr Larsson);

eller e) erlägger till staten bevillning för en till minst femhundra kronor uppskattad årlig inkomst (af herrar Erickson och Larsson);

eller f) är uppskattad till en årlig inkomst af minst fyrahundra kronor (af herr Hedlund);

eller g) påförts skatt till stat och kommun och i rätt tid betalt densamma (af herr Björck);

eller ock h) allenast är i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad (af herr Andersson).

Med afseende på de i mom. g) och h) föreslagna kvalifikationerna för valrätt vill utskottet påpeka, att de skilja sig från hvarandra endast derutinnan, att i förstnämnda mom. fordras, utöfver hvad som ingår i det sistnämnda, att påförd skatt jemväl till staten skall vara erlagd. Den, som betalt sin skatt till kommunen, är nemligen i och med densamma i kommunens angelägenheter röstberättigad, om han derjemte besitter de personliga egenskaper — myndig, välfrejdad och svensk undersåte — som kommunalförordningarna i öfrigt uppställa såsom vilkor för rättigheten att deltaga i öfverläggningar och beslut rörande kommunala angelägenheter, och hvilka kvalifikationer herr Björck äfven upptagit i sitt förslag till ändring af ifrågavarande grundlagsparagraf. Berättigandet af denna sammanställning hvilar emellertid på rättigheten af det antagandet, att uttrycket: i rätt tid betalt sin påförda skatt i herr Björcks motion är afsedt att återgifva innehållet af kommunalförordningarnas uttryck: icke häftar för oguldna utskylder. Skulle

förstberörda uttryck tolkas annorlunda, eller efter sin ordalydelse, blir en hvar utesluten från rätten att deltaga i riksdagsmannaval, som icke på den för skatteuppbörden bestämda dag erlagt sina utskylder, äfven om han sedermera betalt dem, under det att för kommunal rösträtt det gör till fyllest, om skatten till kommunen blifvit betald, skulle det också icke hafva skett på sjelfva uppbördsstämman.

För att få en jämförelse till stånd emellan nu ifrågavarande båda förslag, å ena, och de öfriga jemväl under tredje punkten sammanförda förslagen, å andra sidan, hvilka senare röra sig med bestämda siffror till uttryck af den förmögenhetsställning, som anses böra utgöra vilkor för politisk rösträtt, är det vidare af nöden att tillse, under hvilka förhållanden någon får sig ålagdt att betala skatt till kommunen. Enligt kommunalförordningarne är medlem af kommun skyldig att till kommunens gemensamma utgifter lemna bidrag, så snart bevillning till staten påförts honom eller utgår för jordbruksfastighet, som af honom arrenderas. Bevillningsstadgan åter upplyser, att bevillning utgöres dels för hvarje fulla ett hundra kronor af fast egendoms taxeringsvärde dels ock för all behållen inkomst, vare sig af kapital eller arbete, när den skattskyldiges sammanräknade årsinkomster uppgå till femhundra kronor. »Rösträtt i kommunens angelägenheter» förutsätter således eganderätt till fast egendom af åtminstone ett hundra kronors taxeringsvärde, arrenderätt till jordbruksfastighet af minst samma taxeringsvärde eller en årlig inkomst af minst femhundra kronor. I och med påvisande häraf är äfven i siffror angifven betydelsen för den politiska rösträtten af nämnda uttryck, likasom herrar Björcks och Anderssons plats bland förslagsställarne närmare bestämd: i fråga om inkomstcensus tillhöra bemälda motionärer samma kategori som herrar Erickson och Larsson, hvaremot de med afseende på census för rösträtt på grund af fastighets innehafvande bilda en egen klass, såsom sättande taxeringsvärdet till blott etthundra kronor.

Går utskottet härefter öfver till en närmare granskning af de till dess behandling hänvisade motioner, finner utskottet till en början det vara högst betänkligt att, såsom af herr Björcks förslag framgår, lösa den röstegande från skyldigheten att rösta inom den kommun, *der han är bosatt*, och i stället öfverlemna åt honom sjelf att bestämman, hvar han skall afgifva sin röst. En dylik frihet att välja politiskt forum skulle kunna gifva upphof dertill, att röstberättigade, som vore obehöflige på en ort, åtog sig att i behörig mängd understödja sina meningsfränder å en annan ort, der desse vore till antalet underlägsne, och på sådant sätt framkallade ett valresultat, som ingalunda öfverensstämde med flertalets önsknings inom den val-

krets, för hvilken valet verkställdes. Det torde ligga i klar dag, att det politiska lifvet genom en dylik anordning skulle i hög grad för-ryckas.

Äfven Herr Hedlund föreslår en frigörelse från de kommunala banden och går i detta hänseende längre än herr Björck, i det att den förstnämndes förslag, om det godkändes, skulle hafva till följd, att för valrätt till Andra Kammaren icke erfordrades de förut omnämnda allmänna behörighetsvilkoren för kommunal rösträtt; hvar-till komme, att den, som häftade för oguldna kommunalutskylder, äfvensom qvinna skulle ega valrätt. Då motionären således icke tagit hänsyn till betingelserna för rättigheten att rådslå om kommunens angelägenheter, anser han sig vara oförhindrad att göra framställning om nedsättning af census för inkomst ända till fyra hundra kronor. Med nu gällande bevillningsstadgas bestämmelser blefve emellertid en dylik sänkning af det s. k. politiska strecket utan all betydelse; ty då, såsom redan blifvit angifvet, bevillning för inkomst icke eger rum, när den skattskyldiges sammanräknade årsinkomster understiga femhundra kronor, kommer någon uppskattning till inkomst i slikt fall icke heller i fråga. Herr Hedlunds motion i dessa delar synes därför icke förtjena något vidare afseende.

Då herr Larsson, med förmälan att det utan tvifvel varit lagstiftarens mening, att s. k. lägenhetsinnehafvare på landet, med hvilka motionären förstår innehafvare af sådan fast egendom, som i § 5 bevillningsstadgan upptages under rubriken »annan fastighet», äfven skulle ega rösträtt vid val till riksdagsmän i Andra Kammaren, föreslår en förklaring af riksdagsordningen i syfte att få den ovisshet, som rörande dylike lägenhetsinnehafvares rätt i omförmälda hänseende skulle varit rådande, häfd, vill utskottet, under erinran derom, att § 83 regeringsformen icke medgifver någon för framtiden gällande förklaring af grundlagarne, utan på det sätt, som vid ändringar i dem bör iakttagas, uttala såsom sin mening, att stadgandet i § 14 riksdagsordningen bör så tolkas med afseende på förenämnde personers rösträtt, att den förklaring, motionären åsyftar, i sjelfva verket skulle blifva en utsträckning af rösträtten till personer, hvilka det icke varit lagstiftarens afsigt att tilldela en sådan rätt. Den i § 5 bevillningsstadgan såsom »annan fastighet» rubricerade fasta egendom, hvilken motionären kan antagas åsyfta, är »lägenhet med tillhörande åbyggnad, då lägenhetens hufvudsakliga värde utgöres af åbyggnaden» samt »byggnad, belägen på jordbruksfastighet, men icke afsedd för det derå drifna jordbruk eller dithörande näring.» Om eganderätten till såväl byggnad som den tomte, hvarå den blifvit uppförd, är förenad i en hand, eller tomten

med stadgad åborätt innehafves af byggnadens egare, är det tydligt, att en sådan lägenhet utgör fast egendom af den beskaffenhet, att densamma, under förutsättning af stadgad minimivärde, gifver valrätt till Andra Kammaren. Der åter egaren af byggnaden icke tillika med eganderätt eller stadgad åborätt innehar tomtens, utan dertill endast har nyttjanderätt för viss tid, längre eller kortare, eller obestämd tid, är han icke att anse såsom egare af fast egendom i den bemärkelse, hvori detta ord, enligt riksdagsordningen, bör fattas, såsom villkor för politisk rösträtt, ehuru väl bevillningsstadgan benämner en dylik lägenhet fast egendom. I privaträttsligt hänseende betraktas den likväl icke såsom fast egendom. Uppenbart är ock, att eganderätt till en byggnad, hvarmed icke är förenad eganderätt eller stadgad åborätt till den jord, hvarå byggnaden är uppförd, icke kan anses innebära den mera tryggade och oberoende ställning, som föranledt grundlagstiftaren att låta ett så ringa fastighetsvärde som ett tusen kronor medföra valrätt, helst vida strängare villkor äro uppställda för arrendatorers rösträtt^{*)}. För att bereda politisk rösträtt åt innehafvare af sådan lägenhet, som senast omförmälts, erfordrades alltså en grundlagsändring, hvilken emellertid läter vara hvarken nödig eller nyttig, allra minst om, såsom motionärens mening synes vara, lägenhetsinnehafvare, utan afseende å värdet af de lägenheter, de innehafva, skulle få sig medgifven rätt att välja riksdagsman.

Beträffande derefter de sex återstående förmögenhetskategorier, som motionerna gifva anledning att uppställa, är utskottet numera i tillfälle att med ganska stor säkerhet bedöma verkningarna af en utvidgad politisk rösträtt i de föreslagna rigtningarna. Den statistiska redogörelse för antalet personer inom hvar och en af de i § 14 riksdagsordningen angifna tre särskilda klasser, som dels redan ega valrätt till Andra Kammaren, dels skulle erhålla sådan genom större eller mindre nedflyttning af de i nämnda paragraf föreskrifna gränserna för denna rätt, hvilken redogörelse Riksdagen i underdånig skrifvelse den 13 maj 1884 anhöll, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета, föreligger nemligen nu i ett af statistiska centralbyråns utgifvet arbete i tvenne afdelningar, den första, angående de röstberättigades antal, och den andra, angående deras yrken för år 1885. Inuan utskottet yttrar sig öfver de i föreliggande motioner väckta förslag till nedsättning af census vid riks-

*) Att utskottets tolkning af gällande riksdagsordnings stadganden i förenämnda ämne öfverensstämmer med den praxis, som gjort sig gällande i högsta domstolen, inhemtas af Nytt Juridiskt Arkiv, afd. I, årg. 1887, sid. 478, 503 och 513.

dagsmannaval, vill utskottet därför ur *statistiska centralbyråns förberörda utredning*, hvilken är af en betydande omfattning, återgifva några af de punkter, som för nu afhandlade frågor äro mest belysande.

Med afseende på klass- och yrkesfördelningen för de till Riksdagens Andra Kammare röstberättigade — hvilka utgjorde i hela riket, i fall de för oguldna kommunalutskylder häftande ej inräknas, 282,112, deraf 233,743 tillhörde landsbygden och 48,369 städerna, men, om åter de för kommunalutskylder häftande inräknas, 307,719, deraf 245,765 å landsbygden och 61,945 i städerna — visar sig, att, då de för oguldna kommunalutskylder häftande ej inräknas voro 225,730 fastighetsegare, 10,757 arrendatorer af jordbruksfastighet och 66,205 skattskyldige för inkomst (inkomstegare), hvilka tal, i fall de röstberättigade, hvilka på grund deraf, att de ej inbetalt kommunala utskylder, voro beröfvade valrättens utöfning, inräknas, höjas till 238,772 fastighetsegare, 11,114 arrendatorer och 79,570 inkomstegare. Ett mycket stort antal af dessa personer tillhörde mer än en af de röstberättigades olika klasser, hvaraf förklaras den omständigheten, att nu senast anförda tal betydligt öfverstiga ofvan uppgifna antal röstberättigade, beträffande hvilka behörigt afdrag skett för de mer än en gång räknade.

Med fränseende af de personer, hvilka äro ensamt eller företrädesvis egare af annan fastighet, utgöra *de egentlige jordegarna* ändock 81.90 procent af samtliga röstberättigade å landsbygden. Inom de tre nordligaste länen samt Hallands och Elfsborgs län stiger deras antal ända till 91—94 procent derutaf (maximum i Vesterbottens län 93.64 procent). Å andra sidan uppgå de i de fyra med hvarandra sammanhängande länen, Stockholms, Upsala, Södermanlands och Östergötlands län, till blott 61—64 procent (minimum i Stockholms län 61.16 procent), samt vidare i Vestmanlands län till 70.32 procent, i Malmöhus län till 71 procent, i Gefleborgs län till 73.56 procent, i Örebro län till 77.32 procent och i Göteborgs och Bohus län till 78.24 procent. I samtliga öfriga län utgöra de mellan 80 och 90 procent af de röstberättigades antal.

Största inflytandet på landsbygdens riksdagsmannaval till Andra Kammaren kunna således gods- och hemmansegarne utöfva, i det att de ensamme utgöra mer än $\frac{3}{4}$ af hela valmanscorpseu. Inom de särskilda länen kan deras numerär visserligen vara större eller mindre, men i alla utgöra de majoritet. Relativt fåtaligast äro de inom Stockholms län 58.17 procent och Södermanlands län 58.28 procent af samtliga

de röstberättigade, som betalt sina kommunalutskylder. Närmast dessa län komma de trenne angränsande länen, Östergötlands län 60.16 procent, Upsala län 61.96 procent och Vestmanlands län 67.43 procent samt dernäst Malmöhus län 67.73 procent och Gefleborgs län 69.39 procent. Största andelen af de röstberättigade utgjorde gods- och hemmansegarne åter i Hallands, Vesterbottens, Elfsborgs och Norrbottens län, i alla öfver 89 procent, i Hallands län särskildt 89.93 procent, samt dernäst i Jemtlands och Kopparbergs län, de tre Smålandslänen, Blekinge, Skaraborgs, Gotlands, Vermlands och Vesternorrlands län, i alla mellan 87 och 80 procent. I de tre återstående länen vexlade procenttalet mellan 73 och 79 procent.

Äfven inom hvar och en af de 145 valkretsar, i hvilka landsbygden år 1885 var delad, utgör i allmänhet gods- och hemmansegaregruppen under nuvarande förhållanden mer än hälften af valmännens antal. De enda valkretsar, som utgöra undantag ifrån regeln, äro följande, hvarest gods- och hemmansegare af samtliga röstberättigade, som ej häfta för oguldna kommunalutskylder, utgöra: 45—50 procent i Rönö, Hölebo och Daga härad i Södermanlands län, Björkekind's m. m. domsaga i Östergötlands län, Askims och Säfvedals härad i Göteborgs och Bohus län samt Fernebo härad i Vermlands län; 40—45 procent: i Södra Roslags domsaga i Stockholms län 43.10 procent, samt i Luggude domsagas norra valkrets i Malmöhus län 43.93 procent; mindre än 40 procent: i Södertörns domsaga i Stockholms län 36.85 procent. Inalles således 7 valkretsar af 145.

Bland egarne af jordbruksfastighet med taxeringsvärde af 1,000 intill 10,000 kronor ingår gods- och hemmansegaregruppen med inalles 164,248 personer, deraf å landsbygden 163,437 personer. Dessa, eller de mindre hemmansegarne med politisk rösträtt, utgöra sålunda för närvarande 53.38 procent af hela rikets och särskildt 66.50 procent af landsbygdens alla röstberättigade. Inräknas äfven de personer inom andra yrken, hvilka ega jord om 1,000 intill 10,000 kronors taxeringsvärde, kommer hela antalet egare af här omnämnda jordbruksfastigheter att utgöra inalles 55.66 procent af hela rikets och 69.08 procent af landsbygdens röstberättigade.

Näst efter gods- och hemmansegarne hafva de dem närstående *arrendatorerne af jordbruksfastighet* under nuvarande förhållanden det största inflytandet på landsbygdens riksdagsmannaval. De utgöra nemligen 4.28 procent af de valmän, som ej häfta för kommunala utskylder. Inräknas de arrendatorer, som inrymts under andra yrkesgrupper, blir deras relativa antal 4.56 procent. I städerna äro så väl gods- och hemmansegare som arrendatorer jemförelsevis få till antalet.

Närmast i betydighet efter arrendatorerne komma å landsbygden de båda arbetaregrupperna, tillsammans 3.77 procent, dernäst betjente samt folkskolelärare (civile m. fl. betjente; underofficerare och manskap; folkskolelärare och klockare) 2.44 procent, handlande jemte handelsbokhållare 2.39 procent, tjänstemän (civile m. fl. tjänstemän; officerare; prester) 2.18 procent — hvilket tal, om äfven den, delvis till tjänstemännen hörande, gruppen lärare, läkare m. fl. inräknas, höjes till 2.45 procent — samt handtverkare 2.26 procent.

Den förnämsta gruppen i städerna äro handtverkarne och med dem jemförlige näringsidkare, hvilka uppgå till 17.13 procent af samtliga röstberättigade, som icke häfta för oguldua kommunalutskylder. Sammanslås de två närstående yrkesgrupperna, handlande och handelsbokhållare, blir dock procenttalet för dem högre, eller 23.97 procent. De två arbetaregrupperna hinna till 13.07 procent, de tre tjänstemannagrupperna till 12.01 procent samt med inräkning af lärare- och läkargruppen till 17.71 procent, de tre grupperna betjente jemte folkskolelärare till 10.57 procent o. s. v. — Med afseende på den af statistiska centralbyrån företagna yrkesfördelning hänvisar utskottet till de af bemälda embetsverk därför angifna grunder (Bil. Litt. A.)

Såsom allmän regel gäller, beträffande de för oguldna kommunalutskylder häftande, att antalet af dem är större, ju mindre den fastighet eller den inkomst är, som förmögenhetsgruppen representerar. Inom alla förmögenhetsgrupper är för öfrigt antalet häftande jemförelsevis större i städerna än på landet, och framför allt gäller detta om de inkomstgrupper, hvilka äro skattskyldige för inkomst af 800 intill 1,200 kronor samt af 1,200 intill 1,800 kronor.

* * *

Utskottet öfvergår härefter till en redogörelse för statistiska centralbyråns undersökning angående klass- och yrkesfördelningen för de till Riksdagens Andra Kammare icke röstberättigade, med hvilka förstås sådane personer, som skulle erhålla valrätt till Andra Kammaren, derest de i § 14 riksdagsordningen fastställda förmögenhetsgränser nedflyttades så, att valrätt tillkomme dem, som vore i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade.

Antalet sålunda icke röstberättigade uppgick till 179,918, bland hvilka 141,902 tillhöra landsbygden och 38,016 städerna. För oguldna kommunalutskylder häftade af dessa 29,734, nemligen 12,952 å landsbygden och 16,782 i städerna.

Af hela antalet icke röstberättigade voro 71,397 fastighetsegare, 27,104 arrendatorer af jordbruksfastighet samt 87,949 inkomstegare, och häftade af dessa 7,379 fastighetsegare, 1,711 arrendatorer samt 21,244 inkomstegare för oguldna kommunalutskylder. Antalet af dem,

som voro skattskyldige inom mer än en klass, är visserligen icke lika stort som bland de röstberättigade, men dock, såsom af en jämförelse med ofvan angifna tal för samtliga icke röstberättigade framgår, icke obetydligt.

I förhållande till samtliga icke röstberättigade å landsbygden, i städerna eller i hela riket utgöra egarne af jordbruksfastighet och egarne af annan fastighet, allt eftersom de betalt (B) eller icke betalt (Ob.) sina kommunalutskylder:

	Egare af jordbruksfastighet.			Egare af annan fastighet.		
	B.	Ob.	B och Ob.	B.	Ob.	B och Ob.
	%	%	%	%	%	%
Landsbygden	28.22	31.93	28.55	19.89	21.85	20.07
Städerna	2.35	0.33	1.45	7.01	2.14	4.86
Hela riket	24.56	14.09	22.83	18.07	10.73	16.85

Angående förhållandet inom de särskilda länens landsbygd, upplyses, bland annat, att af samtliga icke röstberättigade äro jordegarna ett fåtal inom Mälardalarna och Östergötland, men särdeles många i Dalarne och Vermland samt de tre nordligaste länen, äfvensom i Kronobergs och Skaraborgs län.

Eftersom man i hvilken *proportion olika yrken ingå* bland de nu icke röstberättigade, finner man, att procenttalen för de olika yrkena äro vidt skilda från dem, hvilka utvisa deras andel i den nuvarande valmanscorpsen. Gods- och hemmansegare, som af denna corps utgöra vida mer än hälften, äro endast 4.80 procent af de icke röstberättigade, och äfven om man vid beräkningen fäster sig endast vid landsbygden, uppgår deras antal endast till 6.05 procent.

De yrken, som bland de icke röstberättigade äro af en betydelse, som närmast kan förliknas vid gods- och hemmansegarnes inom den nuvarande valmanscorpsen, äro de båda arbetaregrupperna, fabriks- och handtverksarbetare samt »öfrige arbetare». Tillsammans utgöra de 54.05 procent af rikets icke röstberättigade samt särskildt 53.55 procent af landsbygdens och 55.85 procent af städernas icke röstberättigade, hvarvid dock mellan landsbygd och städer den olikhet råder, att dessa två yrkesgrupper der ingå i omvänd proportion, så att fabriks- och handtverksarbetarne äro talrikast i städerna, öfrige arbetare åter på landsbygden. Närmast till arbetarnes grupper äro handtverkarne under strecket, hvilka uppgå till 9.51 procent af samtliga icke röstberättigade samt i städerna särskildt till 14.39 procent derutaf.

Inräknas ej de för oguldna kommunalutskylder häftande, så förändras i allmänhet procenttalen icke i betydande grad, åtminstone hvad landsbygden beträffar. I städerna deremot minskas procenttalen ej oväsentligt för fabriks- och handtverksarbetare samt för sjömän och fiskare. I stället höjas de för andra grupper, exempelvis civile m. fl. betjente samt handelsbokhållare.

Då de förslag till rösträttens utsträckning, som hittills blifvit väckta, företrädesvis afsett nedsättning af census i fråga om inkomst, har statistiska centralbyrån egnat de icke röstberättigade, hvilka äro skattskyldige för inkomst, en särskild uppmärksamhet. Antalet af sådane icke röstberättigade är följande:

Inkomst af kronor	Landsbygden.	Städerna.	Hela riket.
500 intill 600	33,128	18,670	51,798
600 „ 700	12,381	9,967	22,348
700 „ 800	6,395	7,408	13,803
Summa	51,904	36,045	87,949

Fördelas desse icke röstberättigade inkomstegare på olika yrken (Bil. Litt. B), visar sig, att betydligt mer än hälften, 58,90 procent, af samtliga inkomstegare under strecket är taxerad för inkomst af 500 intill 600 kronor, medan 25,41 procent äro uppskattade till 600 intill 700 och 15,69 procent till 700 intill 800 kronors inkomst, och äro skiljaktigheterna mellan de olika inkomstgrupperna större för landsbygden än för städerna. Sistnämnda omständighet beror dock nästan uteslutande på förhållandena i rikets två största städer, i det att i Stockholm ytterst få skattskyldige äro upptaxerade till lägre inkomst än 700 kronor och i Göteborg mycket få till lägre inkomst än 600 kronor. Ser man bort från dessa två städer, utgöra i öfriga städer inkomstegarne med 500 intill 600 kronors inkomst 61,68 procent, de med 600 intill 700 kronors inkomst 27,63 procent samt de med 700 intill 800 kronors inkomst 10,69 procent af hela antalet, hvilka procenttal temligen nära öfverensstämma med landsbygdens.

Af de särskilda yrkena utgöra de tre, fabriks- och handtverksarbetare, »öfrige arbetare» samt handtverkare mer än $\frac{3}{4}$ af hela antalet i tabellen upptagne icke röstberättigade. Civile m. fl. betjente samt sjömän och fiskare komma dem närmast. I fråga om städer och landsbygd ingå de olika yrkena i allmänhet ej i samma proportion bland hvarderas icke röstberättigade inkomstegare, och visa bland annat grupperna folkskolelärare och klockare, de tre jordbruksgrupperna, handlande, handelsbokhållare, fabrikssegare, »öfrige arbetare» samt räntetagare betydliga skiljaktigheter.

Sedan statistiska centralbyrån sålunda gjort en undersökning angående antalet röstberättigade och icke röstberättigade samt deras yrken, gifver den en praktisk tillämpning af de genom berörda undersökning vunna resultat genom att uppvisa *verkningarna af rösträttens utsträckning beträffande yrkesfördelningen*. Då det emellertid icke varit möjligt att angifva, hvilken inverkan i nämnda afseende en sänkning af det s. k. politiska strecket skulle hafva i hvarje tänkbart fall, har statistiska centralbyrån inskränkt sig till att angifva dessa verkningar endast för den händelse, att ifrågavarande sänkning ginge så långt, att de i § 14 riksdagsordningen för rösträtt stadgade gränser så förändrades, att derefter i allmänhet hvarje man, som egde rösträtt i kommunala angelägenheter, äfven egde valrätt till Andra Kammaren.

Härvid har då statistiska centralbyrån först tillsett, i hvilken mån de särskilda yrkesgrupperna skulle ega fördel af en sådan utsträckning. Af gjorda beräkningar och om man fäster sig endast vid dem, som betalt sina kommunalutskylder och sålunda ensamme faktiskt äro oförhindrade att utöfva sin rösträtt, visar sig, att den yrkesgrupp, som skulle hafva jemförelsevis minsta fördelen af rösträttens nyssnämnda utsträckning, är gods- och hemmansegarnes. Då nemligen mot 100 nu röstberättigade inom denna grupp svara endast 4 icke röstberättigade, vill detta med andra ord säga, att, i fall de i § 14 riksdagsordningen för valrätt införda särskilda bestämmelser och förnögenhetsvilkor derifrån borttoges, skulle de röstberättigade hemmansegarnes antal endast ökas med 4 på 100, eller med 4 procent. Ej särdeles större skulle samma tillökning blifva för embetsmannagrupperna samt för bruksförvaltare, ingenjörer och dylike.

Den yrkesgrupp, som deremot har mest att vinna på rösträttens utsträckning, är »öfrige arbetares» grupp. Antalet röstberättigade arbetare af detta slag skulle nemligen härigenom ökas med mer än nio gånger sitt förra antal, medan samma ökning för de två närmaste grupperna, enskildes och bolags tjenare samt fiskare och sjömän, skulle uppgå till mellan tre och fyra gånger det förra antalet.

Ökningen af röstberättigade skulle för landsbygden blifva större än för städerna, och detta ej blott i allmänhet (55 procent mot 44 procent), utan äfven för hvarje särskild yrkesgrupp. För gods- och hemmansegare skulle dock tillökningen blifva ungefär densamma. Medan ingen yrkesgrupp i städerna skulle se sina röstberättigades antal ökas med mer än 203 procent, eller ungefär tredubblas, skulle de röstberättigade bland »öfrige arbetare» å landsbygden ökas med 1,619 procent, eller mer än sjuttondubblas.

Inräknas äfven de röstberättigade, hvilka på grund af oguldna

kommunalutskylder åtminstone för tillfället äro beröfvade utöfningen af rösträtt, blir tillökningen något större så väl för landsbygd som för städer, men synnerligast för de sistnämnda, hvilkas samtliga röstberättigade i sådant fall till och med skulle ökas i något högre grad än landsbygdens. Att äfven i detta fall ökningen för hvarje särskild yrkesgrupp är betydligt större för landsbygden än för städerna, förklaras åter deraf, att den enda yrkesgrupp, som härvid bildar undantag, eller gods- och hemmansegarnes, är å ena sidan bland landsbygdens röstberättigade betydligt större än alla andra grupper tillsammans, medan den å andra sidan visar en tillökning, som är mindre än för hvarje annan grupp och en obetydlighet i jämförelse med flertalet grupper.

För att lära känna verkningarna af rösträttens utsträckning med afseende på de röstberättigades yrkesfördelning är likväl icke nog att inhemta kännedom om de följder, som en sådan utsträckning skulle hafva för hvarje yrke i och för sig. Äfven om ett yrkes röstberättigade medlemmar genom en sådan förändring skulle mångdubblas, kan detta i det hela vara af ganska ringa vikt, om nemligen de röstberättigade inom detta yrke äro jämförelsevis få till antalet. För att få veta de verkningar af rösträttens utsträckning, hvarom här är fråga, måste man därför lägga tillsammans förutvarande och nytillkomne röstberättigade samt tillse, i hvilken *proportion de särskilda yrkena ingå* ibland samtliga desse eller med andra ord *i valmanscorpsen efter streckets borttagande*.

Anställer man sedan jämförelse emellan de olika yrkesgrupperna i valmanscorpsen, sådan den nu är, och sådan den komme att finnas, i fall de för valrätt i § 14 riksdagsordningen införda särskilda bestämmelser om vissa förmögenhetsvilkor derifrån borttoges (Bil. Litt. C och D), skall man finna, att, medan 2 yrkesgrupper, nemligen folkskolelärare och klockare samt sjökaptener och styrmän, blifva nästan alldeles oberörde af den gjorda förändringen, skola af återstående yrkesgrupper, särskildt i fall man ej inräknar de för oguldna kommunalutskylder häftande, 10 se sin andel af de röstberättigade ökas, och 9 se den minskas.

Störst blifver ökningen för gruppen »öfrige arbetare», eller från 2,05 procent till 13,50 procent, dernäst proportionsvis störst för sjömän och fiskare, fabriks- och handtverksarbetare, landbruksinspektorer och rättare samt arrendatorer. Den ökning, som kommer dessa och andra yrkesklasser till del, motsvaras af minskning i de röstberättigades relativa antal inom tjenstemannagrupperna jemte lärare, handlande jemte bokhållare, bruks- och fabriksegare jemte ingenjörer samt gods- och hemmansegare. Särskildt inom sistnämnda grupp är minsk-

ningen betydande, eller från 65,60 procent till 44,67 procent i fall för kommunalutskylder häftande ej inräknas, och från 63,25 procent till 41,69 procent i fall de inräknas. För landsbygden äro förändringarna i allmänhet större än för städerna, och inflytandet på valens utgång blefve efter rösträttens utsträckning å landet mera jemnt fördeladt på de olika yrkesklasserna än förut.

Att denna fördelning blir mera jemn än förut, beror väsentligen deruppå, att gods- och hemmansegaregruppens betydelse i förhållande till hela valmanscorpsen i så hög grad skulle minskas. Dock komme den äfven efter rösträttens utsträckning att å landsbygden i antal öfvergå alla öfriga grupper tillsammans.

Inom landsbygdens särskilda *valkretsar* skulle detta blifva fallet i 87 kretsar af 145, enligt den indelning, som år 1885 förefans. Af de 58 kretsar, som bilda undantag, (Bil. Litt. E) återfinnas samtliga valkretsar inom Stockholms, Upsala och Södermanlands län, alla utom 1 i Östergötlands och Vestmanlands län samt hälften af valkretsarne eller derutöfver äfven i Kalmar, Malmöhus, Örebro och Gefleborgs län. Å andra sidan förekommer der blott en enda af kretsarne i Blekinge, Elfsborgs och Kopparbergs län samt alldeles inga af Jönköpings, Kronobergs, Gotlands, Hallands, Skaraborgs, Jemtlands, Vesterbottens och Norrbottens läns valkretsar. I dessa samt i återstående, ej i bilagan upptagna kretsar komma gods- och hemmansegare, äfven i fall de i § 14 riksdagsordningen för valrätt införda särskilda bestämmelser om förmögenhetsvilkor derifrån borttoges, att utgöra majoritet inom valmanscorpsen, om också icke i samma grad som nu är fallet.

De här för de olika valkretsarne meddelade procenttal afse förhållandena, när de för kommunalutskylder häftande skattskyldige ej inräknas. Sker detta, nedgå procenttalen för gods- och hemmansegare i allmänhet äfven för valkretsarne, liksom de göra det för landsbygden i dess helhet.

Den af statistiska centralbyrån särskildt genomförda undersökningen angående den inverkan på valmännens yrkesfördelning, nedflyttning af de i § 14 riksdagsordningen för rösträtt stadgade gränser skulle utöfva, lemnar således ett tydligt svar på den frågan, huru förhållandena skulle gestalta sig, i händelse af bifall till herrar Anderssons och Björcks motioner, enligt hvilka hvarje man, som egde rösträtt i kommunala angelägenheter, äfven borde ega valrätt till Andra Kammaren.

Svaret innehåller, bland annat, att den majoritet, som hittills i alla valkretsar å landsbygden, utom 7, tillhört gods- och hemmansegaregruppen, inom 58 valkretsar skulle komma att öfverflyttas till grupperna »öfrige arbetare», fabriks- och handtverksarbetare, sjömän och fiskare, landtbruksinspektorer och rättare samt arrendatorer. Ojemförligt störst blefve härvid ökningen för gruppen »öfrige arbetare», eller från 1,28 till 14,13 procent, och äro desse sådana arbetare, som ej innehafva någon viss yrkesskicklighet, utan endast äro »grofarbetare, daglönare eller arbetskarlar». I städerna, der redan nu grupperna civile, kommunale och dylike betjente, underofficerare och manskap, landtbruksinspektorer och dylike, handels- och dylike bokhållare, sjökaptener och styrmän, sjömän och fiskare, handtverkare och dylike, fabriks- och handtverksarbetare, »öfrige arbetare» samt enskildes och bolags tjenare utgöra 55,65 procent af valmanscorpser, skulle samma grupper tillhoppa komma att få sin öfvervigt ökad med ytterligare 11,52 procent i händelse af nu ifrågasatta sänkning af det s. k. politiska strecket.

Medgifvandet af valrätt till Riksdagens Andra Kammare åt dem, som äro röstberättigade i kommunens angelägenheter, skulle således i städerna för nyssnämnda grupper medföra en ej obetydligt ökad öfvervigt samt på landet mångenstädes komma att gifva valmanscorpsern en väsentligt förändrad pregel. Sålunda skulle, såsom redan nämnt är, i 58 af landsbygdens 145 valkretsar — och framdeles sannolikt i ännu flera — bestämmanderätten vid riksdagsmannaval komma att utöfvas af valmän, hvilka, huru samhällsnyttige och aktningvärde de än för öfrigt äro, dock till sitt stora flertal lefva under förhållanden, som hvarken kunna lemna tid och håg öfriga för ett sjelfständigt deltagande i det politiska lifvet ej heller framkalla den insigt och erfarenhet, förutan hvilka rättighet till deltagande i rådslagen om fosterlandets angelägenheter icke bör ifrågakomma. En förändring i den antydda riktningen skulle komma att rubba grundvalarne för det nya representationssättet och kan icke anses verka till betryggandet af en normal och sund utveckling af vårt konstitutionella lif.

Icke heller de öfriga förslagen till utsträckning af den politiska rösträtten kunna vinna utskottets tillstyrkande. Med ledning af statistiska centralbyråns omförmälda utredning har inom utskottet undersökning blifvit företagen derom, huru dessa förslag skulle komma att verka. Det har dervid visat sig, att gods- och hemmansegaregruppen, som för närvarande utgör 78,61 procent af landsbygdens och 65,60 procent af rikets samtliga röstberättigade, genom antagande af herr Hedlunds förslag — hvari vid ifrågavarande beräkning den jemnkning är gjord, att inkomstcensus upptagits till femhundra kronor — skulle nedgå

till 62,8 procent af landsbygden och 47 procent af rikets röstberättigade. Genom antagande af herr Larssons förslag i dess första del finge dessa siffror utbytas mot respektive 65 och 49 procent, till förmån för grupperna »öfrige arbetare», fabriks- och handverksarbetare o. s. v. Med herr Hedlunds förslag, modifieradt på sätt här skett, öfverensstämmer herr Ericksons temligen nära, hvarför de för det förre funna talen äro belysande äfven för verkningarna af det senare. Hvad som emellertid betager denna undersökning en del af dess värde är, att den icke, i likhet med den af statistiska centralbyrån företagna, kunnat sträcka sig till de särskilda valkretsarne å landsbygden, för utrönande af de olika förslagens verkan på gods- och hemmansegaregruppens ställning i hvar och en af dessa. Så mycket kan likväl med säkerhet slutas af de meddelade procenttalen, att i valkrets, der ofta nämnda yrkesgrupp är jemförelsevis svagt representerad, den kommer att duka under för de olika arbetaregruppernas uppträdande, enär dessa vinna högst väsentligt på hvarje nedsättning af inkomstcensus. Med afseende på betydelsen för städernas valmanscorps af en sänkning af census för inkomst till femhundra kronor framgår af de utaf statistiska centralbyrån utarbetade tabeller, att verkningarna derstädes blefve ungefär desamma, som om de i § 14 riksdagsordningen för valrätt fastställda gränser nedflyttades så, att politisk och kommunal rösträtt sammanföle. Detta har sin grund deri, att städernas röstberättigade till allra största delen bestå af inkomstegare.

De skäl, som utskottet anfört emot en utsträckning af politisk rösträtt till alla, som ega kommunal rösträtt, tala därför, om också icke med samma styrka, jemväl mot de senast afhandlade förslagen. Dessutom vill utskottet, gent emot sträfvandet att nedsätta census för inkomst till femhundra kronor, erinra derom, att, då det belopp, som får från uppskattad inkomst såsom bevillningsfritt afdragas, kan uppgå ända till sexhundrafemtio kronor, det ingalunda är säkert, att inkomst af femhundra kronor eller ens af sexhundra kronor komme att medföra rösträtt, om man nemligen vill bibehålla stadgandet, att den röstberättigade skall erlægga bevillning till staten. Ty föreligga omständigheter, som berättiga till afdrag, kan detta sättas så högt, att något belopp, för hvilket bevillning skall ega rum, icke återstår.

En nedsättning af inkomstcensus till sjuhundra kronor skulle under sådana omständigheter åtminstone icke gäcka någons rätt till deltagande i riksdagsmannaval. Genom en dylik sänkning skulle dock, bland de nu icke röstberättigade 179,918, rösträtt vinnas blott åt 13,803, deraf 6,395 för landsbygden och 7,408 för städerna; i förhållande till samtliga icke röstberättigade inkomstegare, hvilkas antal, såsom förut visadt

är, uppgår till 87,949, utgör detta 15,69 procent. En grundlagsändring i sådant syfte synes likväl utskottet icke vara af behovet påkallad, helst den nu gällande förmögenhetsgränsen i sjelfva verket är satt så lågt, att dess uppnående, äfven oafsedt penningevärdets omisskänneliga benägenhet att falla, hvarom utskottet redan förut talat, icke torde vara förenadt med allt för stora svårigheter för den bland de nu icke valberättigade, hos hvilken en allvarlig håg att hinna fram till densamma verkligen förefinnes.

Hvad slutligen angår herr Ericksons motion, så vidt den afser att förkorta tiden vid arrende af fast egendom till tre år, så, utom det att, enligt hvad den statistiska utredningen gifver vid handen, endast omkring fyrahundra femtio arrendatorer genom en dylik förändring skulle öka de förut röstberättigade arrendatorernes antal, finner utskottet den i § 14 riksdagsordningen stadgade tid af fem år böra bibehållas, äfven af det skäl, att arrendet härigenom får en viss stadgad varaktighet, som måste inverka fördelaktigt på arrendatorns samhällsställning. Då utskottet, i motsats mot hvad förslagsställaren i sina motiv utvecklar, håller före, att det just varit grunlagstiftarens mening, att tiden för arrendet alltid skulle vara på förhand fastställd, hvarigenom afsetts att tillvinna arrendatorn större sjelfständighet i förhållande till jordegaren, men detta syftemål skulle förfelas, ej mindre om arrendetiden förkortades, än äfven, och i synnerhet, om, såsom motionären jemväl föreslår, fordran på en förut aftalad arrendetid blefve uppgifven, kan utskottet icke heller i nu omhandlade delar understödja motionärens förslag.

Med stöd af hvad här ofvan blifvit anfördt, får utskottet alltså hemställa:

- 1:o) att herr Hedlunds motion icke måtte bifallas;
- 2:o) att herr Ericksons motion icke måtte bifallas;
- 3:o) att herr Larssons motion icke måtte bifallas;
- 4:o) att herr Björcks motion icke måtte bifallas;
- 5:o) att herr Anderssons motion icke måtte bifallas.

Stockholm den 6 april 1888.

På utskottets vägnar:

O. BERGIUS.

Bil. Litt. A.

De grunder, efter hvilka statistiska centralbyrån grupperat de röstberättigade i olika yrken:

»Till gruppen civile, kommunale och dylike tjestemän äro hänförde ej allenast samtliga statens civile embets- och tjestemän samt kommunernas tjestemän, utan äfven de jernvägstjestemän, hvilka hafva anställning vid enskilda jernvägar. I enlighet med de principer, som gjort sig gällande vid den företagna yrkesgrupperingen, äro äfven f. d. embetsmän här inrymde.

Gruppen lärare, läkare och dylike innefattar utom lärare och läkare af alla slag äfven litteratörer, artister af alla slag, privata sakförare, apotekare, provisorer, med ett ord samtliga utöfvare af litterära och konstnärliga yrken. Bland lärare och läkare äro äfven hänförde de lärare och läkare, hvilka äro anstälde i statens eller kommunens tienst, enär svårighet möter att skilja dem från öfriga personer af samma klass; dock med ett undantag, nemligen för folkskolelärare, hvilkas befattningar ofta nog äro för nära förenade med klockarnes för att från dem kunna särskiljas. Till lärare äro kolportörer och med dem likstälda personer räknade.

Jordegare- och arrendatorsgrupperna omfatta endast sådana, hvilka ej kunna hänföras till andra grupper. Är därför en godsegare eller arrendator tillika civil tjesteman, handlande eller handverkare, har han ock hänförts till dessa yrken. På samma sätt har en handlande eller bruksegare eller handverkare, som tillika är tjesteman eller betjente i allmän tienst, ej betraktats såsom handels- eller industriidkare, utan såsom tjesteinnehafvare.

Landtbruksinspektorernes och rättarnes grupp omfattar hela den personal, som står emellan jordegaren eller jordinnehafvaren å ena sidan samt dagafjönaren eller den enskilde tjestaren å den andra. Sålunda höra hit skogsförvaltare, jägmästare och skogsuppsyningsmän öfver enskildes eller bolags skogar, befallningsmän, trädgårdsmästare m. fl. Handelsträdgårdsmästarna hafva ej kunnat skiljas från öfrige trädgårds-

mästare, utan blifvit hänförde hit, hvilket särskildt i fråga om städerna förtjenar att beaktas.

Med handlandenas grupp äro sammanförde direktörer i banker samt i försäkrings- och dylika bolag, agenter, kommissionärer, skepps-klarerare, gästgifvare, hotellvärdar och källarmästare. Till handelsbokhållarnes grupp äro räknade ej blott de bokhållare, som ega anställning hos egentlige handlande, enskilda banker (äfvén kamrerare och kassörer) m. m., utan också kontorspersonalen å bruk och fabriker, så vidt den kunnat särskiljas från ingenjörernes klass.

Till sjökaptener och styrmän äro ångbåtsbefälhafvare, skeppare och maskinister (å ångfartyg), till sjömän och fiskare äro eldare (å ångfartyg), roddare och dykare hänförde.

Att skilja mellan fabriksidkare och handtverkare blir med den utveckling, hvori den industriella verksamheten är stadd, allt svårare och i vissa fall nästan omöjligt. Då likväl i vårt land ännu en betydande social skilnad förefinnes mellan dessa två yrkesgrupper, hafva de blifvit skilda så väl i statistiska centralbyråns redogörelser för riksdagmannavalen som i den nu offentliggjorda statistiken öfver de röstberättigade. De i primäruppgifterna använda yrkesbenämningarna hafva i allmänhet fått inverka bestämmande vid den nu företagna fördelningen inom yrken, der svårigheter mött för en sådan fördelnings verkställande. Lyckligtvis möta inga sådana svårigheter inom de allra allmänaste yrkena. Lika allmänt som skomakare och skraddare hänföras till handtverkarnes, lika allmänt hänföras sågverksidkare och mjölnare till fabrikanterne. Då specielt de två sistnämnda yrkena mycket ofta utöfvas i högst ringa omfattning, har härigenom blifvit en följd, att till fabriksidkarne blifvit räknade ej få personer, hufvudsakligen å landsbygden, hvilka för närvarande sakna politisk rösträtt. Till handtverkarnes grupp hafva blifvit räknade äfvén åtskilliga utöfvare af borgerliga yrken, hvilka, om de ej egentligen anses såsom handtverkare, dock stå dem ganska nära, exempelvis hyrkuskar, åkare, byggmästare, m. fl.

Om skilnaden mellan fabriksidkare och handtverkare är svår, är den deremot mellan fabriks- och handtverksarbetare omöjlig att genomföra, utan hafva derfor samtliga yrkesarbetare blifvit sammanförde i en grupp: fabriks- och handtverksarbetare. De arbetare deremot, som ej innehafva en viss yrkesskicklighet, utan endast äro grofarbetare, daglönare eller arbetskarlar, äro inrymde under gruppen: öfrige arbetare, som sålunda hufvudsakligen kommer att omfatta de vid jordbruket och skogsskötseln sysselsatte arbetarne, jernvägsarbetare, bärare m. fl.

Gruppen enskildes och bolags tjenare inrymmer gårdsdrängar, kuskar, betjenter, jägare, enskildes eller bolags skogvaktare, koherdar,

vaktmästare hos enskilda banker och bolag, samt den talrika tjänareklass (månadstjenare, månadskarlar, kontorsdrängar, bodkarlar), som tjänstgör på handelskontoren.

Gruppen räntetagare och husegare omfattar de personer, som lefva ensamt på hopsparda kapital, utan att derjemte besitta jordbruksfastighet och utan att längre kunna hänföras till det yrke, som de möjligen en gång utöfvat. Gruppen omfattar sålunda icke embetsmän eller betjente, som, med eller utan pension, tagit afsked från sin tjänst, men deremot föderådstagare och undantagsmän å landsbygden; studerande; förvaltare, bokhållare och andra sådana personer, som varit anställda i bolags eller enskildes tjänst, men derifrån tagit afsked, utan att vidare utöfva något yrke o. s. v.»

Bil. Litt. B.

De för inkomst skattskyldiges, men icke röstberättigades procentiska fördelning efter yrke och inkomstbelopp, särskildt å landsbygden, i städerna och hela riket.

(Här äro inräknade äfven de för oguldna kommunalutskylder häftande.)

Yrken.	L a n d s b y g d e n .				S t ä d e r n a .				H e l a r i k e t .			
	500 intill 600 kronor.	600 intill 700 kronor.	700 intill 800 kronor.	Summa	500 intill 600 kronor.	600 intill 700 kronor.	700 intill 800 kronor.	Summa	500 intill 600 kronor.	600 intill 700 kronor.	700 intill 800 kronor.	Summa
	proc.	proc.	proc.	proc.	proc.	proc.	proc.	proc.	proc.	proc.	proc.	proc.
Civile, kommunale o. dyl. tjenstemän	0,13	0,18	0,19	0,50	0,22	0,26	0,28	0,76	0,17	0,21	0,23	0,61
Lärare, läkare o. dyl. ...	0,11	0,11	0,06	0,28	0,18	0,23	0,26	0,67	0,14	0,16	0,14	0,44
Civile, kommunale o. dyl. betjente	4,55	2,17	1,24	7,96	2,30	2,00	2,90	7,20	3,63	2,10	1,92	7,65
Officerare	0,04	0,12	0,03	0,19	0,04	0,09	0,06	0,19	0,04	0,11	0,04	0,19
Underofficerare och man- skap	0,96	0,27	0,11	1,34	0,92	0,41	0,36	1,69	0,94	0,33	0,21	1,48
Presters	0,05	0,15	0,16	0,36	0,01	0,02	0,01	0,04	0,04	0,09	0,10	0,23
Folkskolelärare och kloc- kare	0,16	0,72	1,44	2,62	0,05	0,08	0,05	0,18	0,29	0,46	0,87	1,62
Gods- och hemmansegare Arrendatorer	0,13	0,04	0,01	0,18	—	—	—	—	0,08	0,02	0,01	0,11
Landbruksinspektorer, rättare och dyl.	0,40	0,14	0,07	0,61	0,03	0,01	—	0,04	0,25	0,08	0,04	0,37
Handlande, affärsmän ...	3,41	1,52	0,64	5,57	0,40	0,18	0,11	0,69	2,17	0,97	0,43	3,57
Handels- o. dyl. bokhållare	2,43	1,24	0,56	4,23	0,78	0,85	0,57	2,20	1,75	1,08	0,56	3,39
Sjökapteners, styrmän	0,55	0,39	0,20	1,14	1,11	1,85	1,80	4,76	0,78	0,99	0,85	2,62
Sjömän, fiskare	1,43	0,68	0,29	2,40	0,46	0,53	0,51	1,50	1,03	0,62	0,38	2,03
Fabriks- och bruksegare Bruksförvaltare, ingenjör- er o. dyl.	6,12	0,63	0,21	6,96	3,48	0,90	0,29	4,67	5,04	0,74	0,24	6,02
Handtverkare o. dyl. när- ingsidkare	0,65	0,22	0,13	1,00	0,05	0,05	0,02	0,12	0,41	0,15	0,08	0,64
Fabriks- och handverks- arbetare	0,08	0,12	0,11	0,31	0,03	0,05	0,04	0,12	0,06	0,09	0,08	0,23
Öfrige arbetare	8,74	2,31	0,68	11,73	7,54	4,31	2,75	14,60	8,25	3,13	1,53	12,91
Enskildes och bolags tje- nare	20,12	9,68	4,99	34,79	18,78	9,72	7,31	35,81	19,57	9,70	5,94	35,21
Räntetagare, husegare ...	8,37	1,41	0,39	10,17	13,33	4,37	1,69	19,39	10,40	2,63	0,92	13,95
Summa	2,00	0,82	0,36	3,18	1,60	1,45	1,27	4,32	1,83	1,08	0,74	3,65
	3,10	0,93	0,45	4,48	0,49	0,29	0,27	1,05	2,03	0,67	0,38	3,08
	63,83	23,85	12,32	100,00	51,80	27,65	20,55	100,00	58,90	25,41	15,69	100,00

Bil. litt. C.

De olika yrkesgruppernas relativa andel (procent) af hela antalet röstberättigade och icke röstberättigade.

Yrken.	Inräknade de för kommunalutskylder häftande.						Ej inräknade de för kommunalutskylder häftande.					
	Landsbygden.		Städerna.		Riket.		Landsbygden.		Städerna.		Riket.	
	a. *)	b. **)	a.	b.	a.	b.	a.	b.	a.	b.	a.	b.
	Civile, kommunale o. dyl. tjänstemän	0,94	0,67	7,75	5,08	2,31	1,57	0,92	0,66	8,49	6,18	2,22
Lärare, läkare o. dyl.	0,28	0,21	5,48	3,64	1,32	0,92	0,27	0,21	5,70	4,16	1,20	0,84
Civile, kommunale o. dyl. betjente	0,83	1,66	7,93	7,57	2,26	2,87	0,81	1,61	7,91	8,17	2,03	2,66
Officerare	0,41	0,29	2,58	1,67	0,84	0,57	0,41	0,29	2,91	2,11	0,84	0,59
Underofficerare, manskap	0,53	0,96	1,89	1,81	0,81	1,14	0,51	0,94	1,80	1,74	0,73	1,07
Prester	0,82	0,57	0,51	0,33	0,76	0,52	0,85	0,60	0,61	0,44	0,81	0,57
Folkskolelärare, klockare	1,09	1,07	0,82	0,58	1,03	0,97	1,12	1,11	0,86	0,68	1,08	1,04
Gods- och hemmansägare	78,62	52,05	2,29	1,47	63,25	41,69	78,61	52,86	2,74	1,98	65,60	44,67
Arrendatorer	4,20	7,18	0,11	0,12	3,38	5,73	4,28	7,37	0,12	0,17	3,56	6,21
Lantbruksinspektorer o. dyl.	0,60	1,14	0,60	0,63	0,60	1,03	0,61	1,13	0,64	0,73	0,62	1,11
Handlande, affärsmän	2,11	1,98	13,53	9,19	4,41	3,46	2,13	2,03	14,72	10,91	4,29	3,46
Handels- o. dyl. bokhållare	0,26	0,32	9,60	7,67	2,14	1,82	0,26	0,32	9,25	8,18	1,80	1,59
Sjökapten, styrmän	0,69	0,81	3,51	2,73	1,25	1,21	0,68	0,81	3,55	3,00	1,17	1,16
Sjömän, fiskare	0,54	2,02	1,34	2,67	0,71	2,15	0,52	1,78	1,27	2,08	0,65	1,83
Fabriks- och bruksegare	0,78	0,66	1,94	1,24	1,02	0,78	0,79	0,67	2,20	1,58	1,03	0,82
Bruksförvaltare, ingenjörer o. dyl.	0,60	0,42	1,49	0,97	0,78	0,53	0,61	0,43	1,57	1,12	0,77	0,54
Handverkare o. dyl.	2,32	4,48	17,28	16,18	5,33	6,88	2,26	4,37	17,13	16,45	4,81	6,32
Fabriks- o. handverksarbetare	2,49	7,17	9,92	19,31	3,98	9,66	2,49	7,07	7,31	14,42	3,32	8,25
Öfrige arbetare	1,31	14,84	6,05	11,83	2,27	14,22	1,28	14,13	5,76	10,23	2,05	13,50
Enskildes o. bolags tjänare	0,10	0,51	1,43	2,46	0,37	0,91	0,10	0,53	1,03	2,17	0,26	0,79
Räntetägare, husegare	8,48	0,99	3,95	2,85	1,18	1,37	0,49	1,03	4,43	3,50	1,16	1,43
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

*) a = Valmanscorpsen, sådan den nu är.

**) b = " " " -komme att blifva, i fall de i § 14 riksdagsordningen stadgade förmögenhetsgränser nedflyttades, så att politisk och kommunal rösträtt sammanföle.

Bil. Litt. D.

Hela antalet röstberättigade (a) och icke röstberättigade (b), fördelade efter de olika yrkesgrupperna.
(Inräknade de för kommunalutskylder häftande.)

Yrken.	Landsbygden.			Städerna.			Riket.		
	a.	b.	Summa.	a.	b.	Summa.	a.	b.	Summa.
Civile tjänstemän m. fl.	2,312	268	2,580	4,802	281	5,083	7,114	549	7,663
Lärare, läkare o. d.	666	156	822	3,398	242	3,640	4,064	398	4,462
Civile betjente o. d.	2,045	4,403	6,448	4,914	2,651	7,565	6,959	7,054	14,013
Officerare.....	1,006	98	1,104	1,598	68	1,666	2,604	166	2,770
Underofficerare, manskap	1,314	2,423	3,737	1,172	635	1,807	2,486	3,058	5,544
Prester	2,017	186	2,203	316	14	330	2,333	200	2,533
Folkskolelärare, klockare	2,676	1,468	4,144	509	68	577	3,185	1,536	4,721
Gods- och hemmansegare	193,214	8,582	201,796	1,416	58	1,474	194,630	8,640	203,270
Arrendatorer	10,329	17,495	27,824	66	55	121	10,395	17,550	27,945
Landtbruksinspektorer o. dyl.	1,470	2,942	4,412	369	258	627	1,839	3,200	5,039
Handlande, affärsmän ...	5,181	2,499	7,680	8,381	811	9,192	13,562	3,310	16,872
Handels- och dyl. bok- hållare	633	595	1,228	5,947	1,720	7,667	6,580	2,315	8,895
Sjökapten, styrmän ...	1,686	1,471	3,157	2,176	552	2,728	3,862	2,023	5,885
Sjömän, fiskare	1,344	6,485	7,829	831	1,839	2,670	2,175	8,324	10,499
Fabriks- och bruksegare	1,931	623	2,554	1,202	42	1,244	3,133	665	3,798
Bruksförvaltare, ingenjö- rer och dyl.	1,469	162	1,631	924	44	968	2,393	206	2,599
Handverkare och dyl. ...	5,698	11,648	17,346	10,706	5,471	16,177	16,404	17,119	33,523
Fabriks- och handtverks- arbetare	6,110	21,682	27,792	6,147	13,162	19,309	12,257	34,844	47,101
Öfrige arbetare	3,228	54,313	57,541	3,750	8,072	11,822	6,978	62,385	69,363
Enskildes och bolags tje- nare	256	1,728	1,984	885	1,574	2,459	1,141	3,302	4,443
Räntetagare, husegare ...	1,180	2,675	3,855	2,445	399	2,844	3,625	3,074	6,699
Summa	245,765	141,902	387,667	61,954	38,016	99,970	307,719	179,918	487,637

Bil. Litt. E.

*De 58 valkretsar, i hvilka andra yrkesgrupper än gods- och hemmans-
egarnes vid riksdagsmannaval å landet skulle få öfvervigt, om de i § 14
ridsdagsordningen för valrätt införda särskilda bestämmelser om förmögen-
hetsvilkor derifrån borttoges, och i hvilka valkretsar gods- och hemmans-
egarne i förhållande till hela valmanscorpsen skulle utgöra:*

45 till 50 procent:

Lysings och Göstrings domsaga, Östergötlands län;
Vifolka, Valkebo och Gullbergs domsaga, Östergötlands län;
Södra Møre domsagas östra valkrets, Kalmar län;
Listers härads domsaga, Blekinge län;
Vemmenhögs härad, Malmöhus län;
Orusts och Tjörns domsaga, Göteborgs och Bohus län;
Flundre, Väne och Bjerke domsaga, Elfsborgs län;
Elfdals och Nyeds domsaga, Vermlands län;
Hardemo, Grimstens och Edsbergs härad, Örebro län;
Lindes domsaga, Örebro län;
Norra Helsinglands domsaga, Gefleborgs län;

40 till 45 procent:

Norra Roslags domsaga, Stockholms län;
Mellersta Roslags domsaga, Stockholms län;
Upsala läns Södra domsaga, Upsala län;
Upsala läns Mellersta domsaga, Upsala län;
Olands härad, Upsala län;
Norra Tjusts härad, Kalmar län;
Södra Tjusts härad, Kalmar län;
Norra Møre och Stranda domsaga, Kalmar län;
Albo och Gärds domsaga, Kristianstads län;
Torna härad, Malmöhus län;
Mellansysslets domsaga, Vermlands län;
Ångermanlands Södra domsaga, Vesternorrlands län;

35 till 40 procent:

Lifgedingets domsaga, Södermanlands län;
 Hammarkinds m. m. domsaga, Östergötlands län;
 Oxie och Skytts domsaga, Malmöhus län;
 Onsjö härad, Malmöhus län;
 Östra och Vestra Hisings härad, Göteborgs och Bohus län;
 Kumla och Sundbo härad, Örebro län;
 Grangärde m. fl. tingslag, Kopparbergs län;

30 till 35 procent:

Norunda och Örbyhus härad, Upsala län;
 Oppunda härad, Södermanlands län;
 Villättinge härad, Södermanlands län;
 Åkerbo m. m. domsaga, Östergötlands län;
 Finspånga läns domsaga, Östergötlands län;
 Aska, Dals och Bobergs domsaga, Östergötlands län;
 Villands härad, Kristianstads län;
 Rönnebergs och Harjagers härad, Malmöhus län;
 Bara härad, Malmöhus län;
 Nora domsaga, Örebro län;
 Vestmanlands Södra domsaga, Vestmanlands län;
 Vestmanlands Vestra domsaga, Vestmanlands län;
 Vestmanlands Norra domsaga, Vestmanlands län;
 Gestriklands domsagas Vestra tingslag, Gefleborgs län;
 Medelpads Östra domsaga, Vesternorrlands län;

25 till 30 procent:

Stockholms läns Vestra domsaga, Stockholms län;
 Jönåkers härad, Södermanlands län;
 Rönö, Hölebo och Daga härad, Södermanlands län;
 Björkekinds m. m. domsaga, Östergötlands län;
 Luggude domsagas norra valkrets, Malmöhus län;
 Luggude domsagas södra valkrets, Malmöhus län;
 Gestriklands domsagas Östra tingslag, Gefleborgs län;
 Södra Helsinglands domsagas Östra tingslag, Gefleborgs län;
 Ångermanlands Mellersta domsaga, Vesternorrlands län;

20 till 25 procent.

Södra Roslags domsaga, Stockholms län;
Askims och Säfvedals härad, Göteborgs och Bohus län;

15 till 20 procent:

Södertörns domsaga, Stockholms län;
Fernebo härad, Vermlands län.
